

HAJDICSNÉ VARGA KATALIN¹**Egy kutatótanári program a pedagógus életpályamodellben**

2015-ben kiemelt uniós projekt keretében részt vettem a pedagógusminősítési rendszer kidolgozásában kutatótanár aspiránsként. A programba pályázók a hosszú ideje az oktatás innovatív, kommunikatív, tudásmegosztó szereplőiként kerültek kiválasztásra. A pilotban aktív résztvevői voltak a pedagógus életpályamodell két felső fokozata kidolgozásának, amelyet az Oktatási Hivatal és az Eötvös Loránd Tudományegyetem kutatócsoportja vezetett. A kutatótanári programomban a tízujjas vakírás létezését, tanításának módszereit és eredményeit vizsgálom az ötéves kutatási terv alapján, amelyet a több évtizedes nevelési, oktatási tapasztalataim, nemzetközi és hazai összehasonlítások alapján állítottam össze. Az első évben közel háromszáz középiskolás adott választ a kérdéseimre, s ezeknek az elemzése, majd a következő év országos kutatásának eredménye alapján kerül kidolgozásra egy új oktatóprogram.

1. Bevezetés

2016. január elsejétől kutatótanárként dolgozom, miután 2015-ben részt vettem a TÁMOP-3.1.5/12-2012-0001 azonosító számú kiemelt uniós projekt keretén belül megvalósuló, „A pedagógusminősítési rendszer kiegészítése, kipróbálása és korrigálása” című pilotprogramban. Ennek előzményeként az Oktatási Hivatal 2014 nyarán az Eötvös Loránd Tudományegyetem vezette kutatócsoport közreműködésével megkezdte a pedagógus-előmeneteli rendszer Mesterpedagógus és Kutatótanár fokozataihoz kapcsolódó minősítési eszközök és eljárások kidolgozását. A kutatás célja volt, hogy feltárja, milyen tevékenységeket végez egy újító, kutató pedagógus, aki szívesen megosztja másokkal is tudását; nyújtson megalapozó információkat a pedagógus-előmeneteli rendszer részleteiben még ki nem dolgozott két fokozatának (Mesterpedagógus és Kutatótanár) kialakításához; dolgozzon ki megbízható, több ezer pedagógus válaszában alapuló eszközrendszert e két fokozat leírására, illetve a minősítésére, valamint járuljon hozzá a köznevelési rendszerben dolgozók közötti tudásmegosztáshoz a megújulás, az innováció, az adaptivitás erősítése érdekében.

¹ PhD, kutatótanár, BGSZ Berzeviczy Gergely Két Tanítási Nyelvű Közgazdasági Szakgimnáziuma, Budapest, hajvarka@gmail.com

2. A pilot-program

A programra azok jelentkezhetnek, akik legalább 14 év pedagógiai szakmai gyakorlattal rendelkeztek, munkájukat az innováció jellemezte, valamint már részt vettek a mesterpedagógusoktól, kutatótanároktól elvárható tevékenységekben: program-, tananyag-, taneszköz-fejlesztés, intézményi vagy más keretek között zajló kutatási, fejlesztési programokban való részvétel, szervezett tudásmegosztás. A jelentkezők egy elektronikus kérdőív kitöltésével mutatták be addigi tevékenységüket. A kérdőíveket köznevelési és felsőoktatási intézmények, kutatóintézetek, szakmai szervezetek szakértői többlépcsős, objektív, elemző-értékelő munkával összegezték, majd javaslatot tettek a projektben részt vevő pedagógusok kiválasztására. A kiválasztás során előnyt élveztek azok a pedagógusok, akik rendelkeztek pedagógus-szakvizsgával vagy tudományos fokozattal. A kérdőívet azok a pedagógusok is kitölthették, akik az Oktatási Hivatal által szervezett pedagógiai-szakmai ellenőrzési és pedagógusminősítési szakértői továbbképzésen vagy az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet által szervezett szaktanácsadói próbaminősítésen részt vettek.

Az emberi erőforrások miniszterének döntése alapján 1200 pedagógus folytathatta munkáját a pilotban. Azok a pedagógusok, akik eredményesen vettek részt a kipróbálásban, a pedagógusok előmeneteli rendszeréről szóló 326/2013. (VIII. 30.) Korm. rendelet 37. § (1) bekezdése szerint léphettek magasabb fokozatba 2016. január 1-jétől.

A pilotban azok a pedagógusok dolgoztak, akiknek a részvétele garantálta a program sikeres megvalósítását, hiszen az elmúlt évtizedekben nevelési, nevelési-oktatási módszerek kidolgozóiként, megújítóiként, tudományos kutatások és fejlesztési projektek résztvevőiként, az innovációban élen járó intézmények vezetőiként, tankönyvszerzőként, taneszköz-fejlesztőként meghatározó szereplői voltak a közoktatási, köznevelési rendszer megújításának. Véleményükkel, javaslataikkal hozzájárultak a pedagógusminősítési rendszer eszközeinek továbbfejlesztéséhez: elkészítették és valamennyi pedagógus számára hozzáférhetővé tették elektronikus portfóliójukat, öt évre szóló innovációs munkatervben rögzítették egyéni szakmai vállalásaikat, amelyek teljesüléséről egy későbbi minősítési eljárás során adnak számot.²

2.1 Felhívás, feltételek

„A pedagógusszakma professzionalizálódásának kérdése, az erről szóló viták nemzetközi és hazai szinten is felerősödtek. A figyelem középpontjában most már nemcsak az áll, hogy a

² http://www.t-tudok.hu/pedagogusminosites_online_kerdoiv/ [2017. 02. 12.]

pedagógusok munkájának minősége alapvetően határozza meg a köznevelési rendszerek minőségét (OECD 2005; McKinsey & Company 2007), hanem annak vizsgálata is, hogy milyen további tényezők képesek a szakma és a köznevelés professzionalizálódását, fejlődését a legjobban támogatni. A pedagógusszakmáról való gondolkodásban éppen ezért válik különösen fontossá az, hogy a szakma legkiemelkedőbb képviselőinek szerepét, feladatát, tevékenységeit hogyan értelmezzük. A mesterpedagógusok és a kutatótanárok szakmaiságának, szerepének megfogalmazásában fontos építeni a pedagógusok, az intézmények és a köznevelés egészének szempontjaira. Az egyes nézőpontokból a következő fő elvárások, igények jelenhetnek meg, amelyeknek összehangolása, együttes kezelése közös célunk a pedagógusszakma megerősödése, fejlődése érdekében. Az Oktatási Hivatal továbbra is várja mindazon pedagógusok jelentkezését, akik az elmúlt években tevékeny részesei voltak egyéni, helyi vagy országos köznevelési fejlesztéseknek, aktív szerepet vállaltak a gyermekek, tanulók fejlesztésében, eszközeik, módszereik hozzájárultak a nevelés, oktatás színvonalának növeléséhez, és szívesen részt vennének a pedagógusminősítési rendszer továbbfejlesztésében. 1200 pedagógus kapcsolódhat be a Mesterpedagógus és Kutatótanár fokozatokhoz kapcsolódó minősítési eszközök és eljárások kidolgozására indított programba. A kérdőív kitöltési határidejét 2014. november 24-ig meghosszabbítottuk.”³

2.2 Kérdőív, dokumentumok, kiválasztás

A kérdőívben a pályázónak be kellett mutatnia publikációs tevékenységét (diszciplináris, tantárgy-pedagógiai, neveléstudományi), konferenciaszerepléseit, kutatási tevékenységét (jellege, gyakorisága), bejegyzett találmányait, a kutatótanári teljesítményét igazoló dokumentumokat, pályázatokban való részvételét, tájékozottságát a szakterületen, díjait, elismeréseit, tudományos fokozatát.

A kiválasztáskor a szakértők megvizsgálták a pályázók által benyújtott dokumentumokat. Az önéletrajzot, az ebben feltüntetett végzettségeket hitelesen igazoló dokumentumokat, a két-három oldalnyi terjedelmű szakmai életutat bemutató reflektív elemzést, a publikációs listát, három egyénileg kiválasztott dokumentumot, amelyben a pályázó igazolta a kutatótanári kritériumok meglétét, továbbá egy maximum két oldal terjedelmű értelmező elemzést, amelyben indokolta a kiválasztott dokumentumok relevanciáját.

³https://www.oktatas.hu/kozneveles/projektek/tamop_315_pedkepzes_fejl/projekthirek/mesterpedagogus_kutatoranar_program [2017. 02. 12.]

Kiválasztási szempontok voltak:

- 1) a kutatási, vizsgálati eredményei hasznosíthatósága, visszafordíthatósága pedagógiai, intézményi, tantárgy-pedagógiai, módszertani fejlesztésekbe, illetve hozzájárulás azok megalapozásához,
- 2) kutatási eredmények disszeminálása: a kutatási-fejlesztési tevékenység eredményeinek másokkal történő megosztása változatos formákban, pl. publikációkon, konferenciaszerepléseken keresztül,
- 3) kutatási, kutatás-fejlesztési folyamatban való részvétel, együttműködés intézményen belül és kívül,
- 4) az iskolaszervezeti tudásmenedzsment- és tanulási folyamatokban való folyamatos és aktív részvétel,
- 5) nemzetközi tapasztalatok, idegen nyelven történő szakmai kommunikációban való aktív részvétel, nemzetközi innovációs vagy kutatás-fejlesztési projekteken szerzett tapasztalatok,
- 6) kutatási, fejlesztési, innovációs feladatokkal foglalkozó csoportokban, hálózatokban, kommunikációs kapcsolatrendszerekben való aktív részvétel (Szivák, 2015).

3. A kutatóprogram bemutatása

Több évtizedes pedagógiai, oktatási tapasztalattal rendelkezve kutatási programként a 10 ujjas gépelési kompetencia (tízujjas vakírás) elsajátításának, oktatásának jelentőségét választottam. *„A fejlődés útja a ceruza jellegű készülékkel való adatbevitel, a kézírás gépi felismerése és a hangfelismerés”* – olvashatják az ügyviteli ismeretek tanításával foglalkozó tanárok és az érdeklődő olvasók egy kézikönyvben a gépírás, a szövegbevitel, szövegfeldolgozás kapcsán (Sille és Gargya, 1995, p. 61). Pontosan 22 évvel ezelőtt írták ezt a szerzők, ám a kísérletekből azóta sem lett még általános felhasználás, egyik sem közhasználatú technikai eszköz napjainkban sem külföldön, sem Magyarországon. A Z generáció legidősebb tagjai Magyarországon már egyetemi hallgatók, ami azt jelenti, hogy az általános iskolák és a középiskolák diákjainak túlnyomó többsége beleszületett a hálózati információs és kommunikációs technikai eszközök használatába, tehát digitális bennszülött. E nemzedék számára ezeknek az eszközöknek (internet, okostelefon, táblagép stb.) a használata teljesen természetes és magától értetődő.

3.1 A kutatási téma jelentősége, a tízujjas gépelés oktatásának fontossága

A számítógép használata az ügyviteli szakképzésben a gépírás oktatásában már az 1980-as években vizsgálati terület volt. 1989-ben az INTERSTENO 38. drezdai kongresszusán Kalotay Kálmán arról beszélt, hogy a gépírók képzésében általánosan elfogadott igény, hogy minél rövidebb idő alatt, minél kisebb ráfordítással, lehetőleg hibátlanul dolgozó, magas teljesítményre képes olyan gépírók hagyják el az iskolákat vagy a tanfolyamokat, akik egészségkárosodás nélkül megtartják munkaképességüket mindvégig. Véleménye szerint a tanárképzés és a gépírók kiképzésében a magyar oktatásügy már sokat tett, de a folyamatosan növekvő kívánalmaknak csak úgy lehet megfelelni, ha kihasználjuk a modern technika, a számítógépek nyújtotta lehetőségek gazdag tárházát is (Kalotay, 1989, pp. 171–172).

Az 1989 óta eltelt időben az előadó által felvázoltak nem valósultak meg. A szakmai képzési jegyzékből az eredeti értelemben vett gépíró foglalkozás eltűnt, és tanárképzés sem folyik jelenleg a gépírás tanítására. A változásokat a szakmai tárgyak tanárainak szemszögéből az alábbiakban foglalták össze: a közoktatásban megjelent a 110/2012. (VI.4.) Korm. rendelet, a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról, amelyben a közoktatásban fejlesztendő kulcskompetenciák között szerepel a digitális kompetencia:

„... az IKT természetének, szerepének és lehetőségeinek megértését, alapos ismeretét, illetve ennek alkalmazását jelenti a személyes és társadalmi életben, a tanulásban és a munkában. Magába foglalja a főbb számítógépes alkalmazásokat – szövegszerkesztés, adattáblázatok, adatbázisok, információtárolás és -kezelés, az internet által kínált lehetőségek és az elektronikus média útján történő kommunikáció (e-mail, hálózati eszközök) – a szabadidő, az információmegosztás, az együttműködő hálózatépítés, a tanulás, a művészetek és a kutatás terén” (Sille és Gargya, 1995, p. 8).

Az ügyviteli (gépírás-gyorsírás) szakma művelői, tanárai régóta hangsúlyozzák – kísérletek is folytak –, hogy a tízujjas vakírást a közoktatás keretein belül lehet, illetőleg szükséges tanítani. A Nemzeti alaptanterv kialakítási munkálataiban szakmai összefogással szorgalmazták oktatásának órarendi keretben, önálló ismeretként való tanítását, de ez csak érintőlegesen sikerült. Az informatika műveltségi területéhez, az informatikai eszközök használatához 5–8. osztályban bekerült a billentyűzet használata mint fontos ismeret, fejlesztendő készség. Az alkalmazói szintű ismeretek/készségek birtokában a „dokumentumok létrehozása, átalakítása, formázása” csak a tízujjas vakírás ismeretében (alkalmazásával) lehet hatékony. Erre azonban a Nemzeti alaptantervben semmiféle utalás nincs, így nem várható, hogy a közoktatásban tömegesen tanulnának gépírást a tanulók. A kerettanterv(ek) alapján 5–8.

osztályig az intézmények saját hatáskörben dönthetnek a szabadsáv tantárgyi kitöltéséről, amelynek része lehet a tízujjas vakírás oktatása is. A gépírás- (gyors- és gépírás-, ügyviteli szakos) tanárok sokat tehetnek a környezetükben annak érdekében, hogy ezt a tantárgyat egy adott intézmény beépítse a helyi tantervébe. Mindenképpen szorgalmazni kell (akár tanártovábbképzési program keretében), hogy a számítástechnika szakos tanárok szükségét érezzék a tízujjas vakírás oktatásának. A szakképzés területén megjelent az OKJ-szakképesítések jegyzéke, valamint a 27/2012. (VIII. 27.) NGM rendelet a nemzetgazdasági miniszter hatáskörébe tartozó új szakképesítések szakmai és vizsgakövetelményeiről. Ebben az ügyviteli szakmacsoportban két szakképesítés szerepel: *irodai asszisztens* (54 346 01) és *ügyviteli titkár* (54 346 02). Az *irodai asszisztens* két részképesítése a *gép- és gyorsíró, szövegszerkesztő*, valamint *számítógépes adatrögzítő*; továbbá ráépüléssel szakképesítése az *idegen nyelvű ügyfélkapcsolati szakügyintéző*. További változás még, hogy az új szakképzési törvény értelmében a szakközépiskola a szakmai érettségit is adó érettségire, szakirányú felsőfokú iskolai továbbtanulásra és szakirányú munkába állásra készíti majd fel a diákokat. A felsőoktatást is új törvény szabályozza, amely külön rendelkezik a szakmai tanárképzésről (Jakabné, 2013/14a, p. 8).

Az osztatlan tanárképzésre visszatérve az ügyvitel oktatására való felkészítésre van lehetőség a Közgazdász tanár ügyvitel szakirányán (ezt a képzést azonban még egy felsőoktatási intézmény sem akkreditáltatta, így nem is indította).

A speciálisan szakmai képzésen kívül gépírás oktatása a közgazdasági szakmacsoportban a Pénzügyi-számviteli ügyintéző Gazdálkodási alaptervékenység ellátása modulban folyik, az Ügyviteli gyakorlatok tantárgy keretében sajátíthatják el a diákok a 10 ujjas vakírást a 9. évfolyamon évi 90 órában (37 tanítási hétre elosztva). Továbbá közgazdasági és gazdasági szakközépiskolákban a szabadsáv keretében más szakképesítés óratervében is szerepel.⁴

3.2. A kutatás jellegének meghatározása és céljainak kitűzése

A pilotban való részvétel időszakában nem álltak rendelkezésünkre konkrét adatok arról, hogy mely nevelési szinteken, hány iskolában, csoportban, mekkora létszámban tanulják a vakírást a tanulók. Ugyanakkor a tanári, szakmai, kutatói tapasztalataim alapján hangsúlyozottan állítom, hogy a 10 ujjas vakírás megtanulása nemcsak a később szövegbevitellel és szövegszerkesztéssel foglalkozóknak szükséges, hanem mindenki másnak, aki kapcsolatba kerül, használója lesz a számítógépnek. Használjuk bár kapcsolattartásra, levelezésre, nagy mennyiségű kézi

⁴ 2015-ben megváltozott az Országos Képzési Jegyzék. Szakmák megszűntek, újakat hoztak létre, illetve összevontak vagy nevet változtattak. Ezeket a jelen tanulmányban nem szerepeltetem.

adatrögzítésre, szám adatok, szövegek bevitelére, az egyik legtöbbet alkalmazott eszköz a billentyűzet.

Sokan azt gondolják, hogy a számítógéppel végzett tevékenységek a legkevésbé megterhelő feladatok közé tartoznak. Mivel életünkben egyre nagyobb szerepet kap az elektronikus írás, a billentyűzet nem megfelelő használata, a rossz test- és kéztartás miatt mindenki ki van téve különféle veszélyeknek. A helytelen mozgások során a kéz, csukló, kar, váll vagy nyak inaira és idegeire fölösleges nyomás helyeződik. A fej le-fel járó mozgása, a tekintet gyors váltogatása a képernyő–munkaanyag–billentyű között felgyorsíthatják az ún. ismétlődő megterhelés-ártalom (RSI = Repetitive Strain Injury) kialakulásának folyamatát. Felmérések tanúsága szerint a fiatalok több órát ülnek a gép előtt, melyet chateléssel, levélírással, közösségi portálokon történő üzenetküldéssel töltenek. A kisebb-nagyobb mennyiségű adatot néhány ujjal, szemet, testtartást rontva írják be a klaviatúra segítségével. Mindez helytelen, egészséget romboló szokások kialakulásával jár, ami majdani aktív pályájuk során csak erősödik. Bizonyított tény, hogy a billentyűzet helytelen használata egy sor betegség előidézője, ami felnőttkorban visszafordíthatatlan egészségromláshoz vezet. A 10 ujjas vakírás technikájának elsajátításával és alkalmazásával hosszú távon elkerülhetőek (vagy jelentősen csökkenthetőek) a szabálytalan billentyűkezeléssel együtt járó betegségek. Ez az írástechnika nem igényli a kezek mozgásának nyomon követését és a leírtaknak szemmel történő ellenőrzését a képernyőn. Írás közben a tekintet a másolandó szövegen van, illetőleg a szöveg megfogalmazásakor nem az írásképp megjelenésére (helyességére) lehet figyelmünket összpontosítani, hanem a gondolatok megfogalmazására. Ezt az írástechnikát számos nyugat- és közép-európai országban a közoktatás keretében már 10–14 éves korban kötelezővé tették, ahol fel sem vetődött a kézirás felváltása gépirással. Nálunk nincs, vagy kevés a szándék arra, hogy megtanítsuk a gyermekeinket a szabályos billentyűkezelésre, hogy későbbi életükben a számítógépes adatbevitel már ne probléma, hanem természetes írastevékenység legyen. A gépi írástechnika elsajátításakor egyébként számos olyan folyamat is zajlik, ami jelentősen fejleszti a gyermek mentális képességeit, erősíti akarati, testi és lelki stb. fejlődését.

Mi tehát az a legfontosabb 10 érv, ami a mellett szól, hogy a szabályos gépirást meg kell tanulnia minden diáknak minél előbb?

- 1) A billentyűzetre való ránézés nélkül, „vak” technikával tanulják meg a tanulók az írást: így a későbbiekben képesek lesznek adatok, szövegek gyors és folyamatos bevitelére. „Az idő pénz” – jelentős energia- és időmegtakarítás érhető el az elektronikus

írás technika elsajátításával, ami által hatékonyabbá válik a számítógépen az írásos tevékenység.

- 2) Felgyorsul, magabiztosabbá válik a számítógépes írástevékenység – jelentős időt, energiát takarítva meg ezáltal más intellektuális tevékenység számára (pl. írás közben végezhető a gondolati, nyelvi alapú szövegszerkesztés).
- 3) Az egészségvédelem terén a helyes gépírás technika segítségével a szem akkomodációs terhelése jelentősen lecsökken, így megelőzhető a korai látásromlás. A helyes test-, kéz- és ujjtartás szokássá alakításával megelőzhető számos – a képernyős munkatevékenységgel járó – mozgásszervi megbetegedés.
- 4) Sok gyermek írás- és olvasási nehézségekkel küzd. Számukra kifejezetten javasolt a gépírás tanulása, hiszen a tanítás módszerei között fontos szerepet kap a hangosan betűző írásmód, ezáltal fejlődik a gyermekek analízáló képessége. A tapasztalatok szerint a diszlexiás, diszgráfiás tanulóknál különösen jelentős javulás érhető el.
- 5) A közös, hangosan betűző írástanulás folyamatában a gyengébben teljesítő, szorongó tanulók is feloldódnak, könnyebben jutnak sikerélményhez.
- 6) A kez ügyesség és az ujjak mozgáskoordinációjának fejlődésével egyéb manuális tevékenységük is hatékonyabbá válik.
- 7) Az írás folyamata részben emlékezeten alapuló háttértevékenységre épül, így jelentősen fejlődhet a gyermek memorizálási, valamint figyelemösszpontosító képessége.
- 8) Az elektronikus írástanulás folyamata önfegyelemre, türelemre, nagyfokú kitartásra, a monotonia elviselésére, precíz, igényes munkavégzésre nevel, miközben nagymértékben edződik a tanuló akaratereje.
- 9) A gyermekek későbbi életpályáján: magánéletben, tanulmányaik során és majd a hivatásukban egyaránt hatalmas előnyt jelent a biztos gépírás tudás, amely által „digitális” szemléletmódjuk a kor természetes követelményeihez igazodik.
- 10) A különböző testi fogyatékkal élő tanulók is könnyen elsajátíthatják a gépírás, természetesen tanításmódszerekben alkalmazkodva a fogyatékos típusához. E tanulók számára a gépírás tudás jelentősen megkönnyíti az írásbeli kommunikációt az életük folyamán (Jakabné, 2013/14b, pp. 4–5).

Magyarországon a gépírás oktatására számos oktatóprogram áll az iskolák rendelkezésére, ezek megvásárlás után hálózatra telepíthetők. Vannak köztük gyengébb, de egészen jó programok is. A tanítási gyakorlatban azonban sem a hagyományos módszerrel (hangos, betűző írásmód stb.),

sem az oktatóprogrammal önmagában nem érhetünk el eredményt a mai tanulók körében. Minderről szaktanári értekezleteken, a médiában hallhatunk, olvashatunk a kollégáktól.

„A gépirástanár a középiskolában gyakran tapasztalja, hogy sokan nem nulláról indulnak a vakírás megkezdésekor. Szembesülnie kell azzal, hogy a kilencedikes tanulók töredéke »járatos« a »billentyűkezelésben«. Viszonylag korai életszakaszban – amikor még nem ismerik igazán a billentyűzetet, a helyes írástechnikát – találkoznak a gyerekek a számítógéppel és a számítógép adta írásbeli kommunikációs lehetőséggel. Kialakul egyfajta rossz írásmód, amit később nagy akaraterővel lehet csak leküzdeni. Nehéz a vadhajtásokat, a kialakult rossz mozdulatokat lefaragni, s az írástechnikát helyes irányba terelni” (Klock, 2010).

Az 1990-es évek közepe óta az ügyviteli (gyorsírás, gépirás) oktatással kapcsolatos országos, regionális kutatás nem zajlott, ezért szükséges, hogy felmérjük, az azóta alkalmazott módszerekkel milyen szintű készségfejlesztés realizálódik a 10 ujjas vakírás tanításában, a digitális technika jelen állapotában, van-e szükség a változtatásra. A 10 ujjas vakírás szakképzésben, valamint általános iskolában szakköri keretben való tanításának tapasztalatait és a tanulásából következő készségfejlődési lehetőségeket összevetve határoztam meg a kutatóprogramom célját: megvizsgálom, hogyan lehetséges eredményesen, illetve érdemes-e a 9. évfolyamon tanítani a vakírást. Az eredmények birtokában kívánom megjelölni a 10 ujjas vakírás tanításának célközönségét (szakképzés és/vagy köznevelés), valamint kidolgozni a tanítására felkészítő tanárszak képzési és kimeneti követelményeit, továbbá anyagát, amelyet már jelenleg is közismereti (és nem szakmai tanári szakban) szakpárban tudok elképzelni.

Hipotézisem az, hogy a 2.91. Szakképzési kerettanterv az 54 344 01 pénzügyi-számviteli ügyintéző szakképesítéshez, valamint a XXIV. közigazdaság ágazathoz dokumentumban foglaltak szerint az Ügyviteli gyakorlatok tantárgy, kiemelten benne a *Tízujjas vakírás* témakör tanításának célja – *„a tízujjas vakírás alapuló helyes írástechnikát elsajátítsák, képessé tegye a tanulókat szakmai szöveg másolására, a szövegszerkesztővel történő adatbevitelre ...”* – csak nagyon alacsony követelmények kitűzése esetén valósul meg, illetve nem teljesül⁵.

Ha a regionális és országos felmérés eredményei igazolják a 10 ujjas vakírás tanításának jogosultságát, akkor a kutatás a tanulási eszközök/módszerek megújításával, online (ingyen letölthető) gépirásoktató program kidolgozásával, majd kipróbálásával folytatódik.

⁵ Online: <http://docplayer.hu/789357-2-91-szakkepzesi-kerettanterv-az-54-344-01-penzugyi-szamviteli-ugyintezo-szakkepzeshez-valamint-a-xxiv-kozgazdasag-agazathoz.html> [2017. 02. 13.]

Amennyiben az bizonyosodik be, hogy ezen az évfolyamon már nincs esély a 10 ujjas vakírás elsajátítására használható szinten, akkor a kutatás az általános iskolai korosztályban folytatódik. A tapasztalatok ugyanis azt mutatják, hogy a számítógép hatékony felhasználása szempontjából nemcsak a tanulók informatikai kompetenciája a meghatározó, hanem egyéb készségek megléte is, így például a 10 ujjas vakírásé is.

A 10 ujjas vakírás korábbi tanításának eredményességéről az INTERSTENO gépírás-versenyén is meggyőződhetünk kétévenként. Többek között a csehek kiemelkedő gépírás-teljesítményének egyik titka, hogy már az általános iskola 5. osztályában kötelezően tanítják a vakírást. Miért ne lehetne nálunk is korábban tanulni, akár tanrendi keretekben (nem csak szakkörben)?

Ebben a korábbi életkorban az alábbiak indokol(hat)ják a tanulását:

- 1) a számítástechnika már az óvodáskorban (de akár az óvodában is) megjelenik játékos formában a gyerekek tevékenységében, így nem ismeretlen számukra a géppel való munka,
- 2) mire a középiskolába, a 9. évfolyamra érkeznek, már annyira rögzül bennük a „pár ujjas” gépelési technika, hogy a tanár nehezen tudja meggyőzni őket arról, hogy hosszú távon a 10 ujjas vakírás a jobb megoldás,
- 3) mivel még nem találják meg gyorsan, könnyen az egyes betűket a billentyűzeten, nagyobb kedvvel tanulják meg ezt a technikát, amelynek révén gyorsabban tudnak írni,
- 4) a netgeneráció valószínűleg többet fog írni billentyűzeten, mint kézírással, ezért ugyancsak fontos a helyes technika elsajátítása stb. (Gyetzvainé, é.n.).

Az általános iskolai korosztályban lelkes szaktanárok és gépírók tanítják a gépírást (erről a MAGYOSZ⁶ évenkénti versenyeredmény-jegyzékéből kaphatunk némi képet), valamint személyes, más eseményeken hallott információkkal rendelkezem. Két rövid hír is szolgált adalékkul:

„Tízujjas gépírást oktatnak kisdíákoknak. Nemcsak a számítógépek használatát könnyíti meg Szombathelyen a gyerekeknek indított tízujjas gépelés-oktatás, az írás- és olvasási problémákkal küzdők mindennapjait is megkönnyítheti. Kísérleti jelleggel tízujjas gépelést tanítanak 10–11 éves gyerekeknek a szombathelyi Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnáziumban.”⁷

⁶ Magyar Gyorsírók és Gépírók Országos Szövetsége

⁷ Modern Iskola, 2014. október 21. száma (az interneten olvasott hír jelenleg már nem érhető el)

„A szombathelyi Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnáziumban kísérleti jelleggel tízujjas gépelést tanítanak 10–11 éves gyerekeknek. Másfél évvel ezelőtt indult a program a tanárok képzésével, az idén pedig már vakon történő gépirást tanulnak a gyerekek az informatika- és a magyarórák részeként. A módszer több előnnyel jár: könnyebbé teheti számukra a számítógép használatát, de óriási segítséget nyújthat az olvasási problémákkal küzdő diszlexiás és a nehezen író diszgráfiás gyerekeknek is. Az idei kísérleti év, a tapasztalatok összegyűjtésével párhuzamosan tankönyvet szerkesztenek az oktatók, melynek segítségével más iskolákban is sikerrel alkalmazhatják majd a módszert – tájékoztatta rádióunkat Károly Frigyes igazgató.”⁸

Sajnálatos, hogy erről a kísérletről (amelyet megelőzött a Nyíregyházi Főiskola közreműködésével a tanító szakos pedagógusoknak tartott 10 ujjas vakírás-tanfolyam, hogy tudják tanítani) az ügyvitel szakos tanárokat senki nem tájékoztatja, az eredményeket nem publikálják a széles közönség számára, a szakma hasznára.

3.3 A kutatási probléma, a kutatás kérdései

Középiszkolai tanárként, nevelőként a digitális nemzedék tagjai a tanulóim. Ők beleszülettek a digitális világba, a korszerű technikai eszközök a mindennapi és az iskolai életük szerves része. A hálózati információs és kommunikációs eszközöket már óvodás koruk óta használják. Az általános iskolában megismertkedtek a számítógép használatával, szöveget szerkesztenek, táblázatot készítenek, interneteznek, csetelnek, e-maileznek stb. A közgazdasági szakmacsoport kerettanterve szerint a tanulók az *Ügyviteli gyakorlatok* című tantárgy keretében a 9. évfolyamon a 10 ujjas vakírás elsajátításával foglalkoznak. A 10 ujjas vakírás olyan írásmód, amelyben valamennyi ujjat meghatározott sorrendben szabad használni a billentyűzetre való ránézés nélkül, a helyzetértékelésre és tapintásra támaszkodva. Ez az írásmód javít(hat)ja, hatékonyá teszi (teheti), gyorsít(hat)ja a billentyűkezelést. A vakírás tanulásának célja, folyamata, műveletei a tanulók digitális gyakorlatától, az eszközöket kezelő szokásaiktól merőben eltér. Emiatt a tanulás folyamatát és eredményességét számos nehézség terheli: a diákok kételkedve fogadják, és emiatt nehezen tudják elsajátítani ezt a technikát, mert nem látják jövőbeni hasznát, csak a jelen nehézségeit; az órai tanulást, gyakorlást nem követi elmélyülés, mert odahaza a régi technikát alkalmazzák; az ismétlésen alapuló begyakorlás

⁸ http://www.nyugatrado.hu/tartalom/cikk/1801_hirek_tizujjas_gepirast_tanitanak_a_bolyais [2017. 02. 12.]

monotóniája többségük munkájában gátló tényezőként jelentkezik; állandóan használt eszközük, a telefon „klaviatúrájának” kezelésére nincs szükség 10 ujra stb.

Az iskolában a tanulók egy egyszerű gépírástató programban dolgoznak: a szövegbevitelben nincs lehetőség a javításra (a hibátlanságra való törekvést próbálva ezzel szorgalmazni). A betűtanuláshoz, majd a folyamatos szövegek másolásához gépírás tankönyvet használunk.

A kutatásban a következő kérdéscsoportokra kívánok válaszokat, majd megoldásokat nyerni:

- 1) A közgazdasági szakmacsoportban a 9. évfolyamon eredményes-e a 10 ujjas vakírás tanítása? Eljutnak-e a tanulók a vakírásban a készség/jártasság szintjére (amely már lehetővé teszi, hogy az iskolai színtéren kívül is ezt a technikát alkalmazzák)? Az eredményes tanulástani folyamatban milyen eszközökkel és módszerekkel dolgoznak a tanárok? Milyen új, a digitális nemzedék igényéhez igazodó oktatóprogramra, tanári segédletre van szükség az eredményesség javítására?
- 2) Van-e létjogosultsága a 10 ujjas vakírás tanításának az általános iskolában? Az általános iskola melyik tagozatán javasolható a tanrendbe illeszthető oktatás? Milyen szakképzettségű pedagógusok tanítsák a gépírást (tanító, informatikatanár, ügyviteltanár stb.)?
- 3) Milyen képzésben szerezzenek végzettséget a gépírás tanítására? A köznevelésben elegendő-e a pedagógus végzettséggel rendelkezők felkészülése az oktatásra a Gépírástató szakirányú pedagógus-továbbképzés keretében? A középiskolai tanításra felkészítendő mikor és melyik egyetemen indul képzés a Közgazdász tanár ügyvitel szakirányán? A szakirány képzési és kimeneti követelményei alapján megfelelően felkészülhetnek-e a tanárhallgatók a digitális nemzedék oktatására?

3.4 Disszemináció

Az eredmények értékelését, elemzését évenkénti rendszerességgel tervezem. A 10 ujjas vakírás tanulási eredményessége vizsgálatának a következményei lesznek:

- 1) saját intézményemben a munkaközösség egyetértésével és közös tevékenységével a tanítási módszerek/eszközök megújítása vagy más módszerre való áttérés (az első felmérés eredménye alapján); ennek folyamodványaként a tanmenetben a mennyiségi követelmények felülvizsgálata, új követelmény kitűzése; az informatika szakos tanárokkal, rendszergazdával együttműködésben a fejlesztés elvégzése és/vagy új eszköz elkészítése,

- 2) a 10 ujjas vakírást tanító tanárok műhelymunkája, amelyben megtörténik az eredmények megbeszélése, valamint a mennyiségi követelmények felülvizsgálata, új követelmény kitűzése, az átdolgozott tanmenet ajánlása és elfogadása a résztvevő tanárok intézményeiben, továbbá javaslatként eljuttatjuk a műhelymunkában részt nem vett intézmények számára is,
- 3) a következtetések, javaslatok eljuttatása az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal illetékes osztályaira, továbbá segítségükkel országos szintű szaktanári értekezlet, továbbképzés megtartását kezdeményezem, amelyen megosztom az eredményeket,
- 4) az országos felmérés és az új módszer/eszköz kipróbálásának tapasztalatai, eredményei alapján javaslatot teszek a 10 ujjas vakírás szakképzésben és/vagy köznevelésben való tanítására az oktatásirányításnak, részt veszek az átalakítási munkálatokban (tantervek készítése, tanárok továbbképzése, az ügyvitel szakos tanárképzés anyagának kidolgozása, tanárképzésben való részvétel stb.).
- 5) A kutatási programban való részvételemhez két szakmai kutatópartner támogatását együttműködését sikerült megszerezniem. Együttműködésükkel a kutatás folyamatának, részeredményeinek, eredményeinek, tanulságainak a megosztása évenkénti rendszerességgel megy végbe. A Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete (HERA) felajánlotta számomra az együttműködési megállapodásban, hogy az egyesület évi rendszeres konferenciáján (HuCER) előadást tarthatok, valamint a hera.org.hu honlapon és a konferenciakötetben megoszthatom a tanulmányaimat; az egyesület a kutatópedagógusok támogatását honlapján is jelzi.⁹

Az ELTE BTK Nyelvtudományi és Finnugor Intézete Mai Magyar Nyelvi Tanszéke az ügyvitel szakirányos és minoros Magyar BA szak felelőseként biztosítja számomra, hogy a fő kutatási vonalhoz egy újabbat kapcsoljak (a hallgatók észrevételei a 10 ujjas vakírásról stb.), továbbá a hallgatóknak előadásban bemutathatom a kutatásom eredményeit, a pedagógia, neveléstudomány területeit magába foglaló hazai konferenciáknak eddig is részese voltam, így a kutatásomat ezeken a fórumokon is meg kívánom osztani, ezeket évenként rendezik: Országos Neveléstudományi Konferencia (MTA Pedagógiai Tudományos Bizottsága), Neveléstudományi Egyesület Konferenciája, Képzés és Gyakorlat Konferencia (NyME Benedek Elek Pedagógiai Kar – Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar),

⁹ <http://hera.org.hu/tevekenysegek/kutatotananar-a-pedagogus-eletpalyamodellben/> [2017. 02.14.]

- 6) a tanításban-oktatásban alkalmazott digitális eszközöket, módszereket, használatuk eredményeit, újításokat mutatnak be az AgriaMédia konferenciákon, melynek előadója voltam 2014-ben; a konferenciát kétévenként rendezik, tehát a kutatóprogram ideje alatt 3 alkalommal nyílik majd lehetőségem arra, hogy a fejlesztéseket bemutathassam,
- 7) számos más nemzetközi konferencián is lehetőség nyílik az eredmények megosztására: évenként az Újvidéki Egyetem Szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar (az idei konferenciára az Ügyviteli gyakorlatok curriculumának és tanítási tapasztalatainak bemutatásával regisztráltam),
- 8) INTERSTENO konferencián 2015. július 21-én már bemutattuk egy kollégával a magyarországi gépírásoktatás 2010–2015 közötti helyzetét¹⁰,
- 9) intézményemben a szakos és az informatika szakos tanárokkal, valamint a rendszergazdával folyamatosan munkálkodunk azon, hogy a tanítási eredményeket javítani tudjuk (megbeszélések, tananyagfejlesztés, oktatóprogram fejlesztése, megújítása stb.),
- 10) műhelymunkával, regionális és országos értekezlettel, tanácskozással kezdeményezem és támogatom a szakos kollégák ismereteinek megújítását stb.,
- 11) Az első év eredményeit angol nyelven bemutatom az INTERSTENO 51. konferenciáján, amelyet 2017. július 22. és 28. között rendeznek.

4. Vizsgálat

2016 április-májusában kérdőíves vizsgálatot végeztem. A budapesti és a Pest megyei közgazdasági szakmacsoportban tanító szakközépiskolákat és internetes elérhetőségüket a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal internetes oldalán található listából gyűjtöttem ki. Az iskolák honlapjának felkeresésekor találtam meg, hogy hol folyik oktatás – az általam vizsgálni kívánt – pénzügyi-számviteli szakmában. A kijelölt területen 32 intézményt találtam, vezetőjüknek névre szóló tájékoztatást és kérést írtam és megküldtem a kérdőív linkjét. A levélre három igazgató válaszolt, jelezték, kutatásomat szívesen támogatják, kollégáikat biztatják, hogy a kérdőívet minél több tanulóval töltsék ki. A kérdőívet – melyet egy profi oldalon szerkesztettem meg és adtam közre¹¹ – június végén zártam le, mert az volt a célom, hogy a vizsgálatban minél több diák vegyen részt.

¹⁰ <http://www.intersteno.org/budapest-2015/conferences-of-50th-congress/> [2017.02.12.]

¹¹ <http://kerdoivem.hu/>

4.1 Kitöltők, kérdések

A 9. évfolyam 290 tanulóját kérdeztem arról, hogy

- 1) hagyományos és/vagy modern módszerekkel, eszközökkel tanulják-e a tízujjas vakírást,
- 2) a gépírásban elért szintjüket eredményesnek tartják-e,
- 3) milyen módszerekkel, eszközökkel tanulnának szívesen.

Az előzetes várakozás szerint kb. 800–1000 kitöltésre számítottam (pontos létszámokat nem sikerült megállapítanom), azonban mindösszesen 290 tanuló, 184 leány és 106 fiú vett részt a vizsgálatban.

A 19 kérdés közül 10-re megadott lehetőségek nélkül, önállóan kellett válaszolni. Többek között meg kellett nevezni az iskolában használt könyvet, oktatóprogramot és az otthoni gyakorlás eszközeit, le kellett írni, hány leütést tud írni a követelményeknek megfelelően 10 perc alatt, meg kellett fogalmazni és indokolni, hogy kedveli-e vagy sem a tantárgy óráit stb. Az utolsó kérdés módot adott arra, hogy a témával kapcsolatban kifejtsék a véleményüket.

4.2. Eredmények

219 tanuló a klasszikus, heti 3 órában tanult gépelni, 66 fő írta, hogy hetente 2,5 órában tanulja. Ez utóbbi eltér a tantervi követelményektől. 5 tanuló más óraszámot jelölt meg, ők valószínűleg nem a pénzügyi-számviteli ágazaton tanulnak.

A tanulási módszerek alkalmazása némely iskolában 169 tanuló válasza alapján elmarad a kor követelményeitől, ők a régi gyakorlat szerint közösen, hangosan ütemezve tanulták a betűket több soron keresztül, majd önállóan másolták a szakaszokat. 47 tanuló oktatóprogrammal tanult, 74 tanuló pedig hagyományos módszer és oktatóprogram együttes alkalmazásával sajátította el a gépelést.

A legtöbben magyar, egy ügyviteltanár és egy informatikus által fejlesztett oktatóprogrammal tanultak (ABC, WordJav, WinJav), melyeket az 1990-es évek közepétől időről időre modernizáltak a készítők. Fő jellemzőjük, hogy gépelés közben a tanulóknak nincs javítási lehetőségük, és ez a hátrányuk is, hiszen ellentmond a mindennapi gyakorlatnak, így nem életszerű. A tanulók 90%-a ugyanis otthon ismerkedik meg a billentyűzettel, úgy kezd gépelni tanulni, hogy a törlőbillentyűt is kezeli. Az iskolai gépeléstanulás kezdetére már megszokták az azonnali javítási lehetőséget, és a „nincs javítás” követelménye akadályozza a nyugodt, fegyelmezett munkát.

A tanítási-tanulási módszerek, eszközök változatosságával kell motiválni, ugyanis a diákok fele azt írta, hogy nem kedveli a gépírás órát, mert monoton, unalmas, fárasztó, nehéz, megterhelő, túl hosszan kell koncentrálni stb.

Az előzőek alapján nem is okozott meglepetést az, hogy a tanulók 61%-a nem gyakorolja otthon a tízujjas gépelést, hanem a megszokott módon használja a számítógépet, így napról napra szinte lenullázza az iskolában begyakorolt betűfogási gyakorlatát. A 178 fő otthon gyakorló közül 156 tanuló az interneten fellelhető oktatóprogramok valamelyikét használja, ez meggyőz bennünket arról, hogy fejleszteni szükséges egy ingyenesen letölthető, az eredményes tanulást segítő, ugyanakkor a tízujjas vakírás követelményeinek megfelelően oktatóprogramot.

Összefoglalva az első évi vizsgálat eredményeit, elmondhatjuk, hogy igazolták a feltevésemet: csak a legmodernebb eszközöket is alkalmazva lehet eredményes a tízujjas gépelés tanítása. Hasznosságát a válaszolók 90%-a felismerte, szerintük a házi feladatok, projektmunkák elkészítésében azonnal hasznosítani tudják, és jövőbeli tanulmányaikban, munkájukban is alkalmazni fogják. A többség elégedett az oktatási módszerekkel, ugyanakkor szükségesnek tartják a bárhol elérhető oktatóprogramokkal való tanulását, amelyek lehetővé tennék az otthoni gyakorlást is. Érdekes adalékként szolgál – további kutatási téma is lehetne –, hogy több tanuló véleménye szerint a sikernek az is záloga, hogy szabályosan gépelni tudó, szakképzett pedagógus tanítja a tantárgyat.

BIBLIOGRÁFIA

- Gyetzvainé Nevelős, E. (é.n.): *Gépírás tanítása általános iskolában*. [online] http://www.gepokt.hu/tanaroknak/tanaroknak_cikk.htm [2017. február 12.]
- Jakabné dr. Zubály, A. (2013/14a): *Szakmai változások az oktatás/képzés területén*. SzóVilág. Szaklapajánló. [online] <http://www.magyoszh.hu/szovilag/szaklapajanlo.PDF> [2017. február 10.]
- Jakabné dr. Zubály, A. (2013/14b): *A szabályos billentyűzetkezelés elsajátításának fontossága*. SzóVilág. Szaklapajánló. [online] <http://www.magyoszh.hu/szovilag/szaklapajanlo.PDF> [2017. február 10.]
- Kalotay, K. (1989): *Számítógép a gépírásoktatásban*. Gyorsírók és Gépírók Lapja. Budapest. 9. szám.
- Klock Júlia (2015): *Korábban kellene kezdeni*. [online] www.gepokt.hu/tanaroknak/klock.doc [2017. február 14.]
- Sille, I. – Gargya, M. (1995): *Menedzserasszisztensek, titkárok, titkárnők kézikönyve*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest.

Szivák, J. (2015): *A Mesterpedagógus és a Kutatótanár fokozat kialakításának háttere, indokai és céljai a pedagógusok, az intézmények és a köznevelés szempontjából.* [online] https://www.oktatas.hu/koznevelés/projektek/tamop_315_pedkepzes_fejl/projekthirek/szivak_mester_kutato_hatter [2017. február 12.]

HAJDICSNÉ VARGA, KATALIN

THE IMPLEMENTATION OF A RESEARCH TEACHER PROGRAM WITHIN THE TEACHERS' LIFE CAREER MODEL

In 2015 I took part in the development of the teachers' qualification system as a research teacher candidate. Those people were chosen who had been effective in the education system regarding innovation, communication and information sharing for a long time. They participated in the pilot test to develop the two higher levels of the teachers' life career model led by the Ministry of Human Capacities and Eötvös Loránd University. My 5 year research aims to show the grounds of touch typing, based on my decades long national and international experience in the area. In the first year almost 300 pupils were tested, the results will be used to form a new teaching method.

